

УДК 811.1/9 ' 04

DYNAMICS OF VERBS INDICATING THE THINKING PROCESS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE**ДИНАМІКА ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУ МИСЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ****Sablina S.V. / Сабліна С.В.***s.filol.s., as.prof. / к. філол.н., доцент*ORCID: orcid.org/0000-0001-7040-6258*Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Zhukovskoho, 66, 69600**Запорізький національний університет, Запоріжжя, Жуковського, 66, 69600*

Анотація. У роботі виявлено динаміку (темпи) формування семантичної групи дієслів мислення, зокрема на позначення операційно-мисленнєвої та власне-мисленнєвої діяльності, починаючи зі староукраїнського періоду розвитку мови. Від староукраїнських часів концептуалізація й, відповідно, вербалізація власне-мисленнєвої діяльності, представлена дієсловами, зазнала змін за рахунок архаїзації, новотворів і запозичень, змін у семному складі дієслів, переорієнтації на інші словотвірні форманти.

Ключові слова: дієслово, староукраїнська мова, лексико-семантична група, сема, суфікс

Вступ.

Процес мислення при зіставленні з максимально складними процесами будь-якої предметної галузі є й сам доволі складним, а тим більше кількісно представленою й динамічною є вербалізація цього процесу. Саме це, а також досі дискутована проблема семантичної диференціації й навіть термінування лексико-семантичної групи дієслів, пов'язаних із ментальними процесами, є причиною того, що аналіз дієслів лексико-семантичної групи мислення – досі актуальне завдання. Із точки зору сучасних когнітивної та прагматичної лінгвістичних парадигм цей процес найбільш відповідно пояснює психолінгвістика та когнітивістика у теорії мовленнєвого акту. Утім і в межах генетичної й таксономічної парадигм є сенс вивчати процеси сприйняття, мислення й відтворення інформації людиною та аналізувати специфіку їх вербалізації в динаміці. Адже «У сучасній лінгвістиці дедалі більше приділяють увагу вивченню ментальних процесів і структур, які специфічно представлені в мові. Дослідження в теорії ментальності свідчать, що в науці досі немає чіткого уявлення про цей феномен, розкриті лише окремі проблеми й розроблені шляхи їх вирішення [3, с.331].

В українському мовознавстві є переконливі здобутки в описі й аналізі структури дієслівної лексики, адже ті чи ті лексико-семантичні групи дієслів було проаналізовано ще від середини минулого століття (І.І. Ковалик, В.М. Русанівський, І.Р. Вихованець, А.С. Стадній, В.В. Гумовська, Н.В. Адамець, Т.В. Мирончук, О.В. Бабакова, А.В. Шумейкіна, Л.В. Сегін, Н.М. Пославська та інші). Система граматичних функцій дієслова також описана з урахуванням як функційного підходу (І.М. Прокопенко, Н.Б. Іваницька, Н.Г. Ніколаєва, Г.П. Серпутько), так і когнітивного аспекту (Г.А. Ярмоленко). Утім коли йдеться про історію українського дієслова, фундаментальних досліджень в

рази менше, аніж тих, що виконані на матеріалі сучасної української мови, діалектної чи літературної її форми. Часто староукраїнські дієслова є матеріалом дериватологічних досліджень через представленість у них ідентифікувальних процесів староукраїнського словотворення [4, 9].

Тим часом староукраїнська дієслівна лексика була й залишається засобом концептуалізації дійсності, а тематичне розгалуження й наповнення її лексико-семантичних груп свідчить про специфіку й повноту такої концептуалізації. Отже, виявлення семантичного, дериваційного й функційного потенціалу староукраїнських дієслів у зіставленні із вельми розгалуженою дієслівною системою сучасної української мови – актуальні й перспективні напрями дослідження у вітчизняній лінгвістиці.

Виклад основного матеріалу.

У цій статті прагнемо виявити динаміку (темпи) формування семантичної групи дієслів мислення, зокрема на позначення операційно-мисленнєвої та власне-мисленнєвої діяльності, починаючи зі староукраїнського періоду (XV ст.) розвитку мови.

I. Формування групи дієслів операційно-мисленнєвої діяльності у староукраїнській мові.

Семантичне ядро цієї підгрупи староукраїнської лексики становлять дієслова, що виражають значення мислення найбільш узагальнено, не розкладаючи цей процес на пізнання, знання й пам'ять. Це дієслова, що мають корінь *мисл-*, відомий і в попередні періоди розвитку мови: *мыслити(вымыслити)*: Нехай такь нѣкоторые не мыслять [7, с. 442]. Семантичний відтінок 'здогадуватися' мають префіксальні деривати *домышлятися, домислитися*: Латве ся домыслити, якая есть певность того мниманого...позволения [7, с. 222], а синонімами до цих лексем у староукраїнській мові виступали дієслова *дорозуміватися, дорозумітися*, похідні від *розумѣти*. Зі значенням 'задумати, обдумати щось' уживалися дієслова *замыслити*: Подъ Кумейками загребленную славу воскресити и оживити замыслили [7, с. 276] й *намѣрити*: Оттоль за Ворскло до Криму рушити уже было намѣрено [7, с. 462].

Похідне від праслов'янської дієслівної основи *věděti* 'знати' конфіксальне дієслово *вывѣдатися (вывѣдоватися)*: О многихъ речахъ...вывѣдатися можемъ. Вывѣдался причины его шаленства. О его замислахъ...Поляки...не могли истотне вывѣдатися [7, с. 132] набуває семантики 'розслідувати, дізнаватися про щось', звідки й староукраїнський військовий термін *вывѣдка*-розвідка [7, с. 132].

Підгрупу дієслів мислення у староукраїнській мові доповнюють такі лексеми як *гмырати*: (нім.(ge) mähren) – мудрувати, ламати голову над чимось: На правду слѣпыми очима по невинности церкви святой восточной не гмырати [7, с. 176] та *познати*: Промежутку тых всех познали есмо ув обличе [6, с. 150], обидва мають семантику 'розмірковувати над чимось'.

Виявлена семантична варіантність підгрупи дієслів мислення у староукраїнській мові вказує на значний ступінь інформаційної визначеності мовців і чітку співвіднесеність конкретних дієслів із деталями процесу

розумової діяльності, зокрема, мисленням.

До всього вкажемо й на дериваційну специфіку цієї підгрупи дієслів, яка збігається з загальною словотвірною тенденцією староукраїнського дієслова – префіксальні й конфіксальні деривати від праслов'янських чи староукраїнських коренів.

II. Динаміка дієслів операційно-мисленнєвої діяльності в новій українській мові.

Зіставлення реєстрів тлумачних словників ХХ століття доводить, що значна кількість дієслів мислення зникає з ужитку в новій українській мові: дев'ять архаїзмів (включно зі словотвірними варіантами) у цій семантичній підгрупі доволі показовий факт: *вымыслити, погадати, мнимати, домышлятися, дорозумітися, змишляти, змислити, намѣрити, вывѣдоватися, гмырати*. Тільки чотири дієслова, засвідчені у староукраїнський період розвитку мови, увійшли зі збереженням семантики до нормативного лексикону нової української мови: *мислити, вимисляти, намислити, познати*.

Не зважаючи на таку кількість втрачених лексем, аналізована семантична підгрупа поповнилась новими похідними від староукраїнських коренів. Усього в словниках періоду нової української мови нараховуємо 55 дієслів мислення тільки на позначення процесу пізнання й знання: *думати* [5]; *вигадувати* [5], [1], *додумувати* [5], [1], *домудруватися* [5], [1], *замишляти* [5], [1], *коверзувати* [5], [1], *мізкувати* [5], [1], *метикувати* [5], *надумати* [5], [1], *помишляти* [5], [1], *розумувати* [5], [12] та інші. Порівняно з попереднім періодом, лексеми цієї підгрупи характеризуються більшою семантичною й дериваційною варіантністю, а при формуванні дієслів мислення задіяні корені: *-дум-*, *-гад-*, *-мудр-*, *-мірк-*, *-мізк-* та відповідні дієслівні форманти.

Ядерним дієсловом цієї лексико-семантичної групи вважаємо *думати*, яке не містить у значенні додаткових семантичних ознак, крім розмірковувати над чим-небудь; *мислити*, й відрізняється обмеженими сполучувальними можливостями: *Коника сідлав і думки думав, бо їхав далеко аж за гіроньки* [5]. Численні похідні від кореня *-дум-* у сучасній українській мові (*надумуватися, додумувати* [1], *здумуватися* [1], *здумувати* [1], *подумати* [1], *придумувати* [5], *роздумувати* [5] та інші) дозволяють констатувати його продуктивність і здатність утворювати розгалужене словотвірне гніздо. Ядерне у староукраїнський період дієслово цієї лексико-семантичної підгрупи *мислити* актуальне і в новій українській мові, утім словники фіксують за ним ремарку *розмовне* і, за нашими спостереженнями, воно дуже поступається у частотності вживання сучасному дієслову *думати*.

Корінь *-гад-* зафіксовано в афіксальних формах дієслів мислення *гадати, вигадувати* [5], [1], *гадкувати* [5], [1], *гадатися* [5], [1], *догадуватися* [5], [1], *загадувати* [5], [3] та інші. Семантико-словотвірна кореляція дієслів із коренем *-гад-* доволі чітка: вершиною, очевидно, є інфінітив *гадати* зі збереженою й дотепер первісною семантикою праслов'янського кореня **gadati* *думати, передбачати, говорити* [2]. Порівняймо дані словників нової української мови: 1) *Думать, розмішлять, помышлять, предполагать, воображать. Я козак молод, гадаю, що я собі пароньки не маю. Мет. 17. Ой ти, козаче, що ти думаєш-*

гадаєш? Мет. 81. Коника сідлає, а на Бога не гадає. Гол. І. 11. 2) = Згадувати. Та будемо ми поміраць і свого батенька гадать. Мил. 211[5]; 1. Думати, розмірковувати. // Мріяти. 2. Мати думку, міркування з якого-небудь приводу; вважати. // Передбачати, припускати. 3. Мати намір що-небудь робити. // Сподіватися [1].

Із класом дієслів на основі лексико-семантичної ознаки 'мислення' корелює дієслово *мудрувати*, витлумачене в вокабуляріях нової української мови: Умствувать, мудрить, мудрствовать. Будемо якось хитрувати та мудрувати і таки добудемо того щастя. Левиц. І. 201. Як не мудруй, а вмерти треба. О. 1861. III. Гул.-Арт. 111 [5]; 1. Удаватися в зайві й непотрібні міркування. // Вигадувати, робити щось незвичайне. 2. Те саме, що хитрувати 3. Те саме, що роздумувати; обмірковувати [1]. Саме семаґлибке знання, розуміння, узагальнення чогось; досвід [6] із семантичного комплексу іменника 'мудрість', очевидно, і підтримує семантику 'глибокого/неординарного мислення' у дієслові *мудрувати* та його похідних: *вимудрувати* [5], [1], *примудрувати* [5], [1], *примудрятися* [1] та інші.

Семантично тотожними вважаємо дієслова мислення з корнем -мірк-, представлені, крім вершинного *міркувати*, іншими конфіксальними похідними (*наміркуватися* [5], [1], *обмірковувати* [5], [1], *поміркувати* [5], [1], *доміркуватися* [5], [1]) та -мізк- (у словниках нової української мови зафіксовано лише 3 дієслівні форми з цим коренем: *мізкувати* [5], [1], *помізкувати* [5], [1], *обмізкувати* [1]). Підставою такої тотожності є незначна розбіжність у семантиці обох дієслів: *міркувати*: Думать, соображать, разсчитывать, разсуждать. Не все ж Біг дарує, про що люд міркує. Ном. №71. Міркує той, хто нужду знає. Гліб. 1. Сам оце як почну міркувати та й складу до ладу. Левиц [5]; 1. Заглиблюватися думками в що-небудь; розмірковувати. 2. Думати, роблячи певні висновки; обмірковувати. 3. розм. Розуміти, усвідомлювати щось [1]. Порівняймо *мізкувати*: Соображать, размышлять. Було їм вольно розмовляти про всякії свої діла і думати, і мізкувати. Котл. Ен. III. 53. Я вже й сам не раз про се мізкував. К. Чого воно так було, – не моє діло мізкувати. Г. Барв. 19 [5]; 1. Продумувати що-небудь; розмірковувати. 2. Те саме, що розуміти; тямити [1].

Наведений далеко неповний перелік дієслів мислення в новій українській мові, і то тільки у літературній її формі, переконує в існуванні семантично структурованої системи позначень мислення й усвідомлення в найбільш загальному вигляді. Дослідження дієслів із діахронійного погляду переконує, що зміни стосувалися переважно семантичної й словотвірної продуктивності коренів із семантикою мислення, кількісне співвідношення дієслів мислення у староукраїнській та новій українській мові становить приблизно 1:3.

III. Дієслова власне-мисленнєвої діяльності у староукраїнській мові.

Розумінням здебільшого вважають такий психічний стан, що корелює із правильністю прийнятого рішення й супроводжується впевненістю в цьому рішенні. До дієслів розуміння ми відносимо лексеми, контекстуальні вживання яких та словникові дефініції мають значення 'розуміти', 'досягати' як синоніми. Семантичним ядром є лексема *розуміти*: 1. Понимать; лєнить. Четвертый

выкладъ, же черезъ имя «камень» вѣра або визнанье, отъ Петра учиненное, розумѣю быти маеть. Пал. 341. 2. Считать. Злую речь и добрую розумѣють. Гал. I, 42. Люде, розумѣючи онихъ [полкъ нѣженскій] за войско литовское...нѣкоторые сотни погромили. Л.С. 16 [8, с. 289]. Словотвірними варіантами до цієї лесеми є вокабули *вырозумити* (із пл. *вырозумієс*). Понячь, уразуметь. Нашоль листы..., зь которыхъ вырозумѣль все. Рук. хр. 151. Зь котрого выкладу, опаче вырозумѣного, монархію церковную на Петрѣ будуть отступникове. Пал. 341 [7, с. 152] та *зрозумивати, зрозумити*: Понимать, понячь. Мл. Сл. 32. Лекс. 3. И теперь антихристове многіи настали, отъ сего зрозумѣваемъ ижъ послѣдняя година естъ. Пал. 316. Зрозумѣть можемо, якъ Богъ за натурою челоуѣчою зъедночился. Гал. I, 1 [7, с. 340].

У значенні досягати чогось за допомогою розуму уживаються дієслова *довнимати, довнимати*: Понимать, соображать, догадываться, смекать. Много зь нихъ то довнимають. Рук. хр. 393. Ачь довнѣмаю, же того не речеть, абы отъ митрополіи Кіевской...нижшіе быти мѣли. АП. 1240 [7, с. 213] та *збагнути*: Сообразить, догадаться, понячь, уразуметь. А коли попадешъ той оселокъ и лядскую, Або шелягъ зламаний, копѣйку якую, не збагнешъ куди вткнути – всіого душа хоче. Довг.104 [7, с. 299].

Отримані знання потребують фіксації та збереження у довготривалій пам'яті, а тому вербальне маркування процесу запам'ятовування, відтворення та трансформації здобутої інформації також актуальне в означений період розвитку української мови. В «Історичному словнику української мови» цей процес представлений лише однією лексемою з семантикою відтворення у пам'яті інформації чи події: *вспамятати*: Вспомнить. Вспамяталь тежъ Гдъ Богъ на Рахиль. Рук. хр. 21 [7, с. 120].

Якщо зважати, що свідомість є статичною формою відображення дійсності (на противагу мисленню як динамічного процесу), можна виокремити низку дієслів, семантика яких відповідає цій формі ментальності. У семантичній системі дієслів, що маркують процес усвідомлення, ядерною є сема 'бути у свідомості', однак вона, так само як і сема мислення у загальному плані, наявна в семантиці більшості дієслів мислення, говоріння й сприйняття. Серед староукраїнських дієслів мислення це найбільш узагальнене значення знаходження у свідомості має дієслово *кмитити*: Соображать, смекать. Мы сіого не кмѣтимъ, якъ би отгадати. Довг.94 [7, с. 368]. Хоч у деяких контекстах близькі за семантикою, а відтак, синонімічні дієслова зі значенням прийти до тями, схаменутися *упаметатися*: (пл. *ураміѣтаѣ сіѣ*). Образумитьсѣ, одуматьсѣ. А покижь того злого будетъ, авжды для Бога треба ся упаметати, треба той злый бѣгъ отмѣнити. Диар.Фил.114 [7, с. 431] та *упомятатися*: Образумитьсѣ, одуматьсѣ. Не упомяталися срацины, ажь ихъ Гдъ Богъ покараль. Рук. хр. 320 [7, с. 434].

IV. Динаміка дієслів власне-мисленнєвої діяльності в новій українській мові.

Від староукраїнських часів концептуалізація й, відповідно, вербалізація власне-мисленнєвої діяльності не змінилася, про що свідчить і незначна кількість архаїзованих староукраїнських лексем: *зрозумивати* [7, с. 340],

довнимати [7, с. 213], довнімати [7, с. 213], впамятати [7, с. 120]. Більшість із зафіксованих у попередній період дієслів цієї підгрупи увійшли в лексикон сучасної української мови: *розуміти* [8, с. 289], [5], [1], *вирозуміти* [7, с. 152], [5], [1], *зрозуміти* [6], [5], [1], *збагнути* [7], [5], [1], *згадувати* [5], [1], *кмітити* [5], [12], *пам'ятати* [5], [1], *тямити* [5], [1], *зміркувати* [5], *кметити* [5]. Дієслова цієї лексико-семантичної підгрупи творяться переважно за допомогою суфіксів: -і- (*розуміти* [5], [1]), -а- (*пам'ятати* [5], [1]), -ува- (*придумувати* [5]).

Семантичне ядро підгрупи дієслів розуміння – лексема *розуміти*: гл. Понимать. Так мені сталося, наче я дитина мала: не розумію нічого, не знаю, не памятаю. МВ. II. 13 [5]; Сприймати, осягати розумом (у 1, 2 знач.). // Сприймати інформацію, передану жестами, знаками і т. ін. Осягати, схоплювати розумом, усвідомлювати ідею, зміст, значення чого-небудь написаного, про читаного, сказаного і т. ін. // Сприймати, схоплювати зміст висловленого нерідною мовою. // кого. Сприймати, усвідомлювати зміст, значення чого-небудь висловленого, написаного, створеного кимсь. // кого [1].

Стилістично маркованою є вокабула *кумекати*: Розбиратися в чому-небудь; розуміти, тямити. // Міркувати про що-небудь» [1], яка реалізує сучасну жаргонну конотативну семантику. На периферії підгрупи знаходиться дієслово *кметити*, яке представлено у глосарії Б.Грінченка, а тому, ймовірно, може бути діалектним: гл. Смекать, понимать; замѣчать, примѣчать. Уже дитина кметить [5].

Тим часом такі вокабули розуміння як *пам'ятати*: гл. Помнить. То дався мені гетьман Хмельницький гаразд добре знати, буду його вівек пам'ятати. Мет. 395. Хто в пір'я поростає, хай на бідного пам'ятає. Ном. № 1457 [5]; Зберігати в пам'яті, не забувати. // Усвідомлювати, розуміти. // Мати на увазі, враховувати. // Знати. Не пам'ятати себе – бути у схвильованому, збудженому стані, діяти несвідомо. 2. У знач. вставн. сл. пам'ятаєш, пам'ятаєте. Уживається як звертання до співрозмовника: пригадуєш, пригадуєте [1] й *тямити*: 1) Смыслить, понимать. Вчилася, та й не тямить. (О. 1862. III. 37). Коли не періг, то й не пирожися; коли не тямиш, то й не берися. Ном. № 9572. 2) Помнить. Тямитиме до нових віників. Ном. № 3645 [5]; 1. Усвідомлювати, розуміти що-небудь; виявляти кмітливість, тямущість у чомусь. // у чому, на чому, що. Розумітися на чому-небудь, мати знання в якійсь справі. // Уміти що-небудь робити. // Те саме, що відчувати 1. 2. Тримати в пам'яті, пам'ятати. Не тямити себе, також від чого – бути в стані дуже сильного збудження, хвилювання; втрачати витримку під впливом особливо сильних почуттів [1] крім загального значення 'розуміти, усвідомлювати', передають семантику фіксації й збереження інформації в пам'яті.

Цікавим видається й той факт, що ті дієслова, які представляють підгрупу на позначення усвідомлення у староукраїнській мові зникають з ужитку в новоукраїнській мові. Утім реєстр таких дієслів поповнюється в аналізований період або за рахунок нових дериватів: *осмислювати* [1], *одуматися* [5, с. 1583]. Засіб творення цих лексем – суфікси: -а- (*осягати* [1]), -ов-, -ува- (*опам'ятовуватися* [1]).

Семантичне ядро дієслів усвідомлення – лексема *усвідомлювати*: Осягати розумом, сприймати свідомо, розуміти значення, сенс чого-небудь; осмислювати. // До кінця, повністю розуміти що-небудь, проникати в його суть, правильно оцінювати щось. // у сполуч, зі сл. себе. Вважати, відчувати себе ким-небудь або яким-небудь [8, с. 1515], що найбільш чітко характеризує поняття 'бути у свідомості, свідомо сприймати навколишню дійсність'.

У вокабулах *опам'ятовуватися*: Зрозумівши помилковість своєї поведінки, хибність своїх намірів і т. ін., відмовлятися від них; одумуватися [8, с. 844] та *уявляти*: 1. Викликати у своїх думках, своїй свідомості який-небудь образ, картину, дію і т. ін. 2. Розуміти, усвідомлювати, знати. 3. тільки 2 ос. одн. і мн. Уживається в значенні вставного слова для загострення уваги на чому-небудь, зацікавлення чим-небудь. Уявіть [собі] – вставне слово, словосполучення, що вживається для загострення уваги на чому-небудь, зацікавлення чим-небудь, більшого переконання в чомусь. 4. заст. З'являтися, виходити, ставати видним [1] спостерігається розширення семантичного значення. Маркером розширення семантики дієслова *уявляти* є факт уживання його в значенні вставного слова.

Отже, вдається простежити незначну кількісну та якісну динаміку дієслів власне-мисленнєвої діяльності в новій українській мові.

Висновки.

Дієслова мислення різних періодів розвитку української мови – цінний матеріал для розуміння процесів концептуалізації й, відповідно, вербалізації інтелектуальної діяльності людини. Природні мовні зміни (архаїзація, новотвори й запозичення, зміни в семному складі дієслів, переорієнтація на інші словотвірні форманти) дозволяють скласти найзагальніше уявлення щодо динаміки формування лексико-семантичної групи дієслів операційно-мисленнєвої та власне-мисленнєвої діяльності, починаючи зі староукраїнського періоду (XV ст.) розвитку мови.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/about/search/?searchid=139800&text=Великий%20тлумачний%20словник%20української%20мови%20/%20уклад.%20і%20голов.%20ред.%20В.Т.%20Бусел>.
2. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; За ред. О. С. Мельничука. – Режим доступу: http://litopys.org.ua/djvu/etymolog_slovnyk.htm
3. Овчиннікова І. І. Лексико-семантична груп дієслів інтелектуальної дії в українській літературній мові / І. І. Овчиннікова // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. - 2013. - Вип. 9. - С. 329 - 334. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2013_9_51
4. Русаченко Н.П. Аугментація та елізія у словозмінних парадигмах дієслова староукраїнської мови XVIII ст. / Н. П. Русаченко // *Studia philologica*. - 2013. - Вип. 2. - С. 43-48. - Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/stfil_2013_2_10

5. Словарь української мови: в 4 томах / упоряд. з додат. влас. мат. Б. Грінченко. – К. : Наукова думка, 1996. – Режим доступу: <http://hrinchenko.com>

6. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970 - 1980. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>

7. Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV-XVIII ст. : у 2 кн. / [підгот. до вид. В. В. Німчук та Г. І. Лиса]. – К. – Нью-Йорк, 2002. – Кн. 1.: А-Н. – 512 с.

8. Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV-XVIII ст. : у 2 кн. / [підгот. до вид. В. В. Німчук та Г. І. Лиса]. – К. – Нью-Йорк, 2002. – Кн. 2. : О-Я. – 492 с.

9. Штанденко У. Морфологічні особливості ітеративних дієслів у пам'ятках староукраїнської мови / У. Штанденко // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Зб. наук. ст. — 2013. — Вип. 22, ч. 2. — С. 182-186. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/76985/35-Shtandenko.pdf?sequence=1>

Abstract. *The work revealed the dynamics (pace) of the formation of the semantic group of verbs denoting thinking, in particular for the designation of operational-thinking and actual-thinking activity, starting from the Old Ukrainian period of language development. Old Ukrainian verbal vocabulary has been and still is a mean of conceptualizing reality, and the thematic branching and filling of its lexical-semantic groups testifies to the specificity and completeness of such conceptualization.*

The purpose of the research is to reveal the dynamics (pace) of the formation of the semantic group of verbs denoting thinking, in particular to indicate operational-thinking and actual-thinking activities, starting from the Old Ukrainian period (XV century) of the development of the language. Since ancient Ukrainian times, the conceptualization and, accordingly, the verbalization of the actual thinking activity, represented by verbs, has undergone changes due to archaization, neologisms and borrowings, changes in the seventh part of verbs, reorientation to other word-forming formants.

Key words: *verb, the Old Ukrainian language, lexical-semantic group, sema, suffix*

Статтю відправлено: 23.11. 2022 г.

© Сабліна С.В.